

ТЕМПЛУМ

Уредник на едицијата: Никола Гелевски
Уредник: Владимир Јанковски
Графичко уредување и дизајн: Кома

www.templum.com.mk

Наслов на изворникот:

Ognjen Spahić, Hansenova djeca

© Durieux, Zagreb 2004

© на преводот: Фондација S. Fisher по нарачка на TRADUKI

traduki

traduki

Оваа книга е издадена со поддршка на TRADUKI, мрежа за литература на Министерството за европски и надворешни работи на Република Австрија, Министерството за надворешни работи на Федерална Република Германија, Швајцарскиот уметнички совет Pro Helvetia, КултурКонтакт Австрија, Гете Институтот, Словенечката книжевна агенција ЈАК и фондацијата S. Fisher.

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент
Охридски", Скопје

821.163.41-31

СПАХИЌ, Огнен

Хансеновите деца / Огнен Спахиќ ; превод: Никола Гелевски.
- Скопје : Темплум, 2010. - 216 стр. ; 21 см. - (Едиција Магма;
кн. 88)

Превод на делото: Hansenova djeca / Ognjen Spahić

ISBN 978-9989-189-83-8

COBISS.MK-ID 86296330

к н и г а 88

Огнен Спахиќ

Хансеновите деца

Превод од црногорски
Никола Гелевски

ТЕМПЛУМ
Скопје, 2010

Со трониот снег се симнуваат лепрозните.

Рене Шар во песната *Победа на светлината*

Последниот лепрозориум во Европа се наоѓа на југоистокот од Романија, меѓу исто толку лепрозните пејзажи на темната, јалова земја, прошарана со нагоените оцаи на термоелектраните и со остатоките од некогаш големите шуми. Дамна исчезнале плодните грутки што ги помнат тешките стапки на дакиските витези Боребист и Децибал, везден спремни да го забијат железото во блескавите гради на римските коњи, во ситите стомаци на стаситите легионери на Трајан. Влад III Цепеш и Мирча Стари, молдавскиот Стеван Велики Атлета на христијанството и Михаило Нестрашливиот, верните апостоли на божјата реч, некогаш беа соѕвездија во кои се гледало со очи полни надеж додека кривите отомански сабји точеле реки млада крв.

Дамнешната повест на земјава била распната - многумина тоа сакаат да го речат - помеѓу канците на старите и зли лавови чии гриви се измачкани со труповите на покорените милиони.

Но славата на храбрите Романија не ја заборава-ла. Реките поминуваат но карпите остануваат, вели романска пословица, та и денес можете да

слушнете сеќавања што раскажуваат за херојските подвизи на Цепешовите легии решени последните трепети на снагата да ѝ ги подарат на родната земја.

Мојот драг цимер, Роберт В. Данкан, милува да каже дека историјата е третото око на човештвото и дека со него можат многу појасно да се согледаат неодгатливите дувла на нашето меланхолично доба. Секогаш одговарам цитирајќи го Емил Сиоран кој пишува дека во светот без меланхолија славеите би ги печеле на скара, а Р. В. Данкан потоа вели дека го соблазнува помислата на искубениот славеј, гарниран со нане и лук та замолува веќе да не ја спомнувам таа болна ситуација. Почнувам да цвркотам низ шкрбавото забало, мавтам со рацете, кружам низ собата сè додека Р. В. Д. не дофати папуча и ја зафрли кон мојата глава. Тој сака да спие. А јас тоа не го можам.

Сакав да стојам крај прозорецот додека низ мојот череп се тркалаат одломки од историјата во миг претворена во прав кој за време на сувите летни вечери во свежиот ветар доаѓа од Карпатите или во оној потоплиот што рамномерно дува симнувајќи се низ карпестите падини на Трансилваниските Алпи. Го чувствувам тогаш мирисот на шума и боровница, здивот на бујните полиња, цветот на цуцестиот јоргован; вкусот на карпите, честиците што ги крцкам меѓу забите и кои се забодуваат во милната сенка на катарактата. Кога ќе го

затворам десното око што весело пука од здравје, врз пејзажот се спушта завеса од магла: месечината станува згазена гума за цваќање, а цимерот заспан стаорец. Виолетовите светла од блиската фабрика за вештачки ѓубрива треперат како умирачки ѕвезди, додека мермерното торзо на Александар Иоан I посадено среде болничкиот двор, едвај дава знаци на присуство. Отворам десно, затворам лево. Намигнувам со едното па со другото. Ги спуштам и подигам капаците уживајќи во privé - дуализмот на светот.

Страниците што следат се запишани со десното око, со непоколебливото учество на разумот и свеста.

Луѓето што ги среќавав и запознавав на мојот пат - претпоставувате дека за Боребист и Децибал, па ни за кралот Иоан не можам да речам ништо од прва рака - ќе бидат запишани онака како што ми наложува совеста. Оние што не сум ги сретнал, а коишто со помош на намерата или случајноста станале нераскинлив дел од мојот живот, ќе се обидам да ги претворам во зборови водејќи сметка ни една втисната буква да не биде лузна што ќе ја нагрди изворната милност на вистината.

Прво поглавје

На 16 април 1989 година станувам пред сите. Сакам да наберам неколку сè уште нерасцветани нарциси израснати крај јужниот ѕид на болницата. Сакам да цветаат во мојата соба, па низ двата реда скали од вториот кат, се спуштам носејќи конзерва до врвот полна со вода. Претходната вечер таа беше исполнета со резанките ананас што Роберт и јас сласно ги изгрицкавме. Тоа овошје редовно го заобиколуваше вниманието на цариниците и на изгладнетите романски селани, така што - откако тие ќе ги дрпнеа повеќето вредни намирници од пакетот помош на Меѓународниот црвен крст - на дното од големите кутии ќе остане само конзервите со сочната тропска зелена радост. Претпоставувам дека станувало збор за некое прехранбено суеверие од типот: *кафеџо од Јужноафриканскаџа Република е радиоактивно* или *јаболкиџе од Нов Зеланд се вештачки обоени...*

Беше пријатно да се гледаат снежните падини на оддалечените планини мислејќи на рацете на карипските девојки, на прстите кои само неколку

месеци порано ја милувале рапавата кожа на плодот со чиешто срце токму се насладувате. Додека го голтаме ананасот во мислите ги оближуваме и тие нежни дланки, па не се срамам да речам дека вкусувајќи често доживував блага ерекција.

Нарцисите треба да се наберат пред сонцето чиешто зраци веќе ја грицкаат високата линија чад над фабриката за вештачки ѓубрива. Така ги факите додека спијат со затворените венечни ливчиња и ги пренесувате во друг кревет. Студената вода помага да останат свежи неколку недели и да цветаат секое утро.

Ги одвојував од земјата кршејќи ги стебленцата сантиметар над површината. Важно е да не се повреди крупната луковка оти таа крие уште многу жолто цвеќе за годините што доаѓаат. За гробовите што ќе ги чуваат лепрозните коски на моите пријатели.

Од 1981 нè погребуваат во кругот на болницата за да ги намалат трошоците на транспорт до крематориумот во Букурешт и да го избегнат испраќањето на урната на роднините расеани низ целиот континент. Се сеќавам дека оваа промена не предизвика побитно негодување бидејќи сите - морам конечно да речам *лејрозни* - овде ги поминуваа деновите благодарение токму на сродниците преплашени од нашата старозаветна болест. Оти лепрата во свеста на луѓето најчесто привикуваше две работи:

1. кадрите од Вајлеровиот *Бен Хур* - колонијата лепрозни кои талкаат низ планетата како божји казненици осудени на презир и болна смрт во осамените пештери далеку од градот; 2. стравот од биолошкото чудовиште, натрапникот во дваесеттиот век, којшто во ова доба се спуштил со фатална грешка на природата или, пак, по заслуга на севишната правда.

Веруваа дека нашите бледи парчиња месо, цилиндричните израстоци врз грбот, рацете и вратот, содржат семки од болеста спремни да се вивнат во светот демократски ширејќи ја најстарата од сите болести. Тапите романски селани - со свест разјадена од ирационални стравови и суеверија - нè сметаа за жигосани отпадници на човечкиот род, воедно мошне зли, та на своите грди деца им забрануваа да си играат на стотици метри од кругот на оградата на лепрозориумот.

Секогаш имав впечаток дека на нашето здание и неговата непосредна околина се гледа повеќе како на старо проколнато гробиште по коешто ползат духови, отколку како на медицинска установа. Кон тоа, верувам, придонесуваа и долгите ленени мантии: неопходната заштита од сонцето и од погледите на болните. Сакам да кажам: барем од погледите на оние што имаа очи.

Секој лепрозен сака да знае на кој начин се изобличени телата на другите. Тоа е стандардната

тема за раскажување во четири, а во некои случаи три или две очи. Најосетливи места се машките полови органи, во одредени стадиуми на болеста мошне слични на исушениот корен на линцура или, попрво, на криви и неупотребливи старски прсти. Состојбата на овој дел од телото премолчано го одредуваше статусот на пациентот во колонијата.

Имав ретка среќа мојата машкост да остане недопрена од „волшепствата на бацилот на Герхард Армауер Хансен“. А со оглед дека и пред болеста бев обдарен со пристојни димензии, позицијата на вашиот раскажувач - набрзо по доаѓањето - беше дефинирана со статусот на водач, што и да значеше тоа на едно вакво место.

Кога треба да се подели милостината на Католичката заедница оставена на портата, да се процени колку дрва ќе требаат за огрев, да се раздвои на еднакви делови родот на компири и цреши - викаат јас да одлучам. Најчесто нема проблеми. Никој не се бунува или нема доволно сила за такво нешто. Негодувањата се сведуваат на мрморење под ленените капуљачи или на ситни кавги во темните ходници на зданието. Но, работите понекогаш бегаа од контрола, што вклучуваше примена на порадикални мерки, со прифаќање на другите болни. Ерго: Цион Еминеску го замава Мстислав Касиевиц со цепаница по главата, а сè поради сомнежите околу големината на плодовите патлиџан што им се

доделени. Тогаш морате да реагирате праведно и брзо.

Неволно ја отворав вратата од подрумската просторија бр. 42 која со заедничка одлука беше прогласена за можен затвор во случај на недозволиви однесувања. Во текот на мојот престој во лепрозориумот беше отклучена само четири пати. Несреќниот Цион во бројот 42 помина една заслужена ноќ и утрото после, одбивајќи да излезе, навреден од казната. Кога М. Касиевиц великодушно на заточеникот му го понуди своето следување на сочните црвени топки, Цион со липање излезе надвор. Непријателите топло се прегрнаа и сè се врати во вообичаениот колосек.

Топлите прегратки на Цион Еминеску и Мстислав Касиевиц подоцна беа разменувани во интимата на собата со високиот плафон, врз душеците наполнети со изгниена волна, во бањите и слепите ходници на лепрозориумот. Не разбирав како ја надминуваат наказноста на телата пристојно уништени од болеста. На Цион му фали носот, па наместо него од лицето зјапи мрачно и слузаво дувло во кое можете да вовлечете најмалку два прста. Остатокот не предизвикуваше поголема привлечност. Десната нога, без стапало, се влече по земјата како трупец, додека ленената мантија од грбот ја одвојуваат вонредно крупни џумки на стврднато месо.

Касиевиц страда од поинаква форма на осакатеност. Знаците на лицето се на број, но оштетени се зглобовите на сите екстремитети. Тоа придонесува чекорењето на Мстислав да асоцира на движењето на некаква *overdimension* кукла од најцрните детски кошмари. Како и да изгледал половиот однос помеѓу несреќниците, сигурен сум дека М. К. никогаш не бил на колената.

Првите негодувања на сметка на нивниот однос почнаа од крајно прагматични и исто толку бесмислени причини. Бројот 36 од *Медицинскиот виласник* (јануари 1984) печатен во Букурешт под покровителство на Обединетите нации помпезно ја најавуваше *новата болест која ќе го измени лицето на светот*. Следните денови сите ги исчитуваа страниците посветени на СИДА-та, некои со потсмев, некои со рамнодушено неразбирање. Сфатив дека појавата на новата биолошка закана предизвика и одредена доза љубомора. Можеше да се осети дека лепрата ужива чудна стравопочит од своите жртви. Во текот на жолчните расправи во дворот, искрснуваа безумни реченици на презир и омраза коишто *Синдромот на сџекнајта имунодефицијенција* го нарекуваа медиумска фарса која има намера да ги дисквалификува реномираните чудовишта какви што се чумата, канцерот, сифилисот и, се разбира, лепрата. Тие ја сакаа својата болест почитувајќи ја како достоин непријател.

- Од СИДА најчесто заболуваат интравенозните наркомани, хемофиличарите и хомосексуалците - на глас читаше Ингемар Золтан додека останатите значајно климаа со главите разменувајќи шепоти во коишто, не случајно, се препознаваа имињата: Цион и Мстислав. По тоа сознание, односот кон љубовниците значително се промени. Не разбирајќи ја природата на новата болест, тие веруваа дека таа е зло дете на самиот хомосексуален чин. Ги избегнуваа Касиевиц и Еминеску како да се... Сакав да речам - лепрозни. Требаше да се разберат.

Кој до ситници не ги запознал суптилните мени на телото и умот деформиран од лепра, ќе се помачи да ги разбере наизглед ирационалните однесувања коишто во себе често кријат сосема поинакви поттици од оние на кои ќе помислите како припадници на друг свет, светот-на-не-лепрозните. Дијагнозата важи и во случај на екскомуникација на Цион и Мстислав чијашто срж отстапуваше пред вревата околу *новата болест* и нејзините наводни апостоли - хомосексуалците.

Правилото коешто дадените факти со години го вообличуваа велеше дека во лепрозориумот не може и не смее да има емоции. Сите сме едно тело кое дише со болеста, спие со болеста и изумира од истите причини. Се осмелувам овој практичен механизам да го наречам дел од силите на природната рамнотежа насочена кон елементарното

зачувување на крвкото физичко и ментално здравје на човечката раса.

Ликвидацијата на половиот орган ги укинуваше репродуктивните нагони, а со тоа и можноста од зачнување внатре во заедницата на заболените.

Во мојот лепрозориум, покрај единаесет мажи, живееше и речиси една жена.

Неодреденоста ѝ ја должам на старата Русинка Маргарета Јосипович којашто - откако ги помнам болничките денови - живуркаше во состојба на полухибернација. Од собата не излегуваше со години, а смртта не сакаше да зачука на вратата. Еднаш неделно чукав само јас; и откако трпеливо ќе сочекав гласните жици да го исфрлат едвај чујното мумлање, влегував за да ѝ го измерам пулсот и да ѝ набутам во грлото неколку лажици чорба. Маргарета возвраќаше со раскажување: со сеќавањата кои досегаа до последните денови на царска Русија и свирепите гулази на сибирските тундри; но и во раната историја на лепрозориумот, по отворањето.

Рапавиот глас доаѓаше длабоко од утробата, ширејќи се низ собата во ниски фреквенции. По десет минути се чинеше дека го слушам отсекаде. Таа зборуваше течно, со воедначен тон кој потсетуваше на звук од стара грамофонска плоча.

Нејзиниот руски понекогаш ме доведуваше до лудило. Зборувајќи за царското доба таа употребуваше

грстови архаични термини и егзотични придавки коишто моето школско знаење на јазикот го сосекуваа во корен. Кога раскажуваше за Црвената Русија, тогаш маршираа строеви од дрски имиња на разноразни комитети и титули на ситните Сталинови чиновници, коишто беа, ако добро разбирав, заслужни што нејзиниот задник и задникот на нејзиниот маж со години се смрзнувале на сибирската земја. Маргарета Јосипович во гулагот број 32-А го заработила и Хансеновиот бацил. Скршена од тешкиот товар на лепрата, храбрата жена сепак успеа својот ум да го одржи здрав до последниот ден. Откажувајќи се од телото кому свесно беше врачила отказ надевајќи се на солиноста на болните колеги, Маргарета Јосипович последните десет години ги потроши плутајќи по Црното море на сеќавањето вечно жалејќи се на студенилото, на сибирското студенило засекогаш населено во нејзиниот череп.

Маките на другите, па и моите, започнуваа рано наутро. Пругата од сини работнички мантили заминува на работа, а вие денот го дочекувате со болки од различен интензитет. Комуникацијата со светот најчесто започнува така што согледувате дали има нови промени на телото. Согласно резултатите, вашето расположение ќе се движи од самоубиствена депресија до блага веселост.

Огледалата во собите на лепрозориумот беа виделе ужаси достоини за пеколот. Секоја имаше по

едно, та веќе од раните утрински часови слушавте пцовки или болни лелеци - доказ дека Хансен претходната ноќ бил мошне вреден. Стравот многумина наведуваше да си умислуваат дека изростокот на вратот штотуку пораснал, дека парче од носот свртело в лево или дека кожата на надланицата станала неприродно рапава. Можете само да претпоставите што се случуваше од другата страна на очите. Оти, какви сè мисли привикува обичната главоболка!

Mycobacterium leprae, значи, си ги клесаше не само телото туку и умот, повремено правејќи го изобличен како зјапнатите рани на вратот и грбот. Тешко е да се очекува дека ваквите околности се поволни за добронамерноста и оптимизмот својствени за човечкиот род, но не сакам да речам дека такви нешта немаше во лепрозориумот. Можеби покрај телесната грдотија полесно доаѓаше до израз и онаа другата, населена во сржта човекова.

Мојот цимер Роберт В. Данкан со тие критериуми никако не можев да го натерам да просудува. Тој ведрата нарав ја беше задржал наспроти болеста, игнорирајќи ги нејзините измами и стапици. Затоа беше награден со мошне бавното напредување на бацилот кој гласно се јавуваше - воден од нефатливиот часовник на природата или Господ, сакав да речам - токму во моментите кога ќе помислите дека можеби сте излечен.

Благодарение на Роберт В. Данкан годините поминати во лепрозориумот се чинеа покуси. Р. В. Д. никогаш не го забораваше мојот роденден. Како подарок секогаш добивав работи совршено прилагодени кон моите потреби или вкусот. Најдрагиот од нив, Белиот албум од Битлси во издание на Југотон, ќе го помнам цел живот како звук на добрината и на нечепнатото пријателство. Се сеќавам дека стариот Ингемар Золтан слушајќи ја од звучникот на разгласот *Back in the U.S.S.R.* врескаше од среќа верувајќи дека слуша пропаганден марш кој им пренесува ултиматум на руските тенкови на улиците на Будимпешта. Секојдневно, марширајќи низ ходниците, бараше уште и радосно го извикуваше рефренот филуван со неговите антисоветски пароли.

Подароците на Роберт зрачеа со неодгатливиот ореол на потенцијални интимни скапоцености. Превртувајќи ги во рацете имав чуден впечаток дека еднаш дамна веќе сум ги поседувал и дека тие сега се враќаат привидувајќи ги спомените. Стариот шпил Платник карти, перорезот со дршка од ружино дрво, малиот кинески акварел врамен со ебоновина, турското луле - секоја од тие работи заземаше посебно место на ноќното масиче.

Тој упорно одбиваше да каже како доаѓа до нив, а јас по неколку обиди престанав да инсистирам сметајќи дека и тоа е некаков тип талент, како писателската или музичката дарба. Неколку дена пред

мојот роденден внимателно ги следев движењата на Роберт, но никогаш не ми исчезнуваше од видокругот повеќе од половина час, што беше недоволно за да замине до најблиското село или до фабриката за вештачки ѓубрива. Понекогаш во текот на прошетката низ дворот тој дофрлаше загадочни насмевки, знаејќи со што си ја кршам главата, воздржувајќи се уште еднаш да го запрашам: како?

Подарокот што го добив на втори април 1989 година за мојот четириесет и втори роденден, не го држев на ноќното масиче, туку длабоко во поставата на душекот исполнет со овча волна. Роберт го оставил крај будилникот, така што со хистеричното свонење на руската *ракеџа*, кога го здогледав, од возбуда засвони и во мојата глава. Не бев подготвен за ваков вид шок кој тивките пролетни денови ги претвори во напливи од сомнежи, претпоставки и надежи. Покрај тоа, големиот портрет на Николае Чаушеску кој со години се насмевнуваше од сидот на зградата на фабричката управа, до непрепознавање беше измачкан со катран.

Мешајќи ги картите ги посматрав планините на запад. Европа - таму зад рабовите на Трансилванските Алпи - нурнуваше во уште една ноќ. Чувствував како брмчи, како голема матица, испраќајќи низови од кодирани сигнали. Кога Роберт В. Данкан нечујно се довлечка зад мојот грб и кога ме допре за рамото, картите од преплашените раце одлетаа низ прозорецот. Се чинеше дека паѓаат долго,

премногу долго, левитирајќи низ густитот пролетен воздух. Знаев дека нешто наскоро ќе се промени.

Роберт се смееше на треперењето на моите дланки. Мирно ги отвораше конзервите ананас, а јас замислував дека сега отвора две Пандорини кутии, по една за секого. Следното утро можевте да видите како балансирам симнувајќи се низ скалите и носејќи конзерва полна со вода, за цвеќето; прекрасните нарциси крај јужниот ѕид на лепрозо-риумот.

Но, нарцисите не беа единствената причина зашто на 16 април 1989 година станав пред сите.